

Revista Letras Raras, revista acadèmica de Linguística i Literatura v. 11, n. 2. 2022

Diversitat lingüísticocultural a l'aula

Al moment de publicar aquest dossier, és possible que les llengües estiguin en camí de desaparèixer, com han indicat els organitzadors del dossier a la seva convocatòria de publicació: “Cada dues setmanes, com a mitjana, desapareix una llengua, el que significa, a més, la desaparició de tot u patrimoni cultural i intel·lectual”. Paral·lelament, especialistes com professors, lingüistes i altres professionals discuteixen la importància de pensar el plurilingüisme i la diversitat lingüística des de diferents vessants. Ara, pensar aquestes qüestions, sobretot, a l'espai de l'aula suposa donar espai a la reconstrucció de comunitats pluriculturals i plurilingües. És, doncs, en aquesta estela que camina el dossier **Diversitat lingüísticocultural a l'aula**, d'aquest segon número de l'any 2022, de l'onzè volum de la revista acadèmica *Revista Letras Raras*.

Així, aquest dossier crida l'atenció sobre qüestions relacionades amb les migracions, la globalització i els avenços tecnològics com a factors determinants de les transformacions socials i, evidentment, lingüístiques, la qual cosa contribueix en gran mesura a una millor comprensió de nocions com el monolingüisme i el plurilingüisme, així com les relacions entre llengua i cultura. En els articles d'aquest número, és possible entendre d'una manera més àmplia les idees que fonamenten les nocions relacionades amb la temàtica d'aquest número. És des d'aquesta perspectiva que el lector es trobarà amb l'article ***Migrantes internos: o reconhecimento da variação linguística e os desafios interculturais***, de **Fábio Ronne de Santana Lima**, estudiant de doctorat en Lletres del programa de postgrau en Llengua i Cultura de la Universitat Federal de Bahia (UFBA). Aquest és un article instigador que aporta una discussió rellevant, ja que “presenta el reconeixement de la variació lingüística per part dels estudiants migrants a les regions amb flux migratori intern, especialment a les ciutats de Juazeiro/BA i Petrolina/PE, a la regió semiàrida brasilera, “perquè pensar en la migració interna és una necessitat en un país amb geografia continental com el Brasil”. En aquestes reflexions, es pot observar que, tot i estar molt a prop, aquestes dues ciutats, Juazeiro, a Bahia, i Petrolina, a Pernambuco -separades només pels 801 metres del pont Presidente Dutra sobre el riu São Francisco, el qual també separa i uneix- tenen una

percepció diferent de les varietats del portuguès vist des d'una perspectiva intercultural, encara que la variació diatòpica a nivell fonètic-fonològic entre els participants de la recerca és clara. En aquest context, és evident que les diferències lingüístiques condueixen i inciten al prejudici lingüístic entre els estudiants migrants interns.

Posteriorment, es destaquen reflexions rellevants sobre la llengua i la historicitat per tal de “construir l’articulació de la discursivitat amb la gramaticalitat i la textualitat en l’ensenyament de la llengua portuguesa practicada a l’institut integrat”. Acorades a l’Anàlisi Materialista del Discurs des del punt de vista de Michel Pêcheux i Eni Orlandi, **Viviane dos Ramos Soares**, doctora en Lingüística per la Universitat Federal do Rio de Janeiro, i **Jonathan Ribeiro Farias de Moura**, també doctor en Lingüística pel mateix programa de doctorat, fan una contribució que revela “la manca d’identificació de l’alumne amb la llengua escolar, el silenci sobre la formació del portuguès brasiler, l’absència d’una obra amb materialitat lingüística sense perdre de vista la parella lingüística-històrica”. Així, l’article ***Corp(o)ralidade dos sentidos: por um ensino da língua com historicidade no Ensino Médio Integrado*** se centra en les pràctiques de lectura i escriptura com a mirada allunyada del llibre de text i mobilitza “els sentits presents en les relacions entre allò que es diu, allò que no es diu i el que al llarg del temps ja s’ha dit d’una societat, històricament, colonitzada i esclavitzada”.

Sobre l’aula i del llibre de text, ara sobre l’ensenyament de la llengua anglesa, **Agnaldo Pedro Santos Filho**, de la Universidade Estadual da Bahia i professor d’anglès del Colégio Militar de Salvador; **Dannuza Labanca Brandao Visintainer**, de l’Instituto Federal de Bahia i professor d’anglès i portuguès al Colégio Militar de Salvador, junt al professor **Eduardo Ferreira dos Santos**, doctor en Llengua i Cultura per la Universidade Federal da Bahia i professor de l’Instituto Federal da Bahia, discuteixen en ***As representações familiares contemporâneas e o livro didático de inglês***. Els autors analitzen els tipus de famílies retratades al llibre de text per a l’ensenyament de l’anglès, destacant si “aquestes representacions formen les diferents organitzacions familiars de la societat actual” i identifiquen que les famílies presents en els llibres de text esmentats contribueixen a la construcció d’una visió de només uns pocs models familiars, “establint estereotips i prejudicis que tendeixen a reforçar-se al llarg de la vida”.

També sobre l’ensenyament de la llengua anglesa i pensant en la diversitat, **Altair dos Santos Bernardo Júnior**, estudiant de màster a la Universidade Federal de Minas Gerais, i **Fernanda Henriques Dias**, doctora en Estudis Lingüístics i professora de la Universidade de Juiz de Fora, desenvolupen debats rellevants sobre l’impacte econòmic i la cultura d’Europa i els Estats Units en

l'ensenyament de la llengua anglesa. En ***O(s) World English(es) e a diversidade lingüística na aula de língua inglesa: proposta de atividade didática***, els autors discuteixen com es configuren el(s) *World English(es)* com a eina de difusió de la diversitat lingüística a l'aula d'anglès, fomentant una concepció plural de l'anglès i aportant una visió d'aquesta llengua des d'una perspectiva de multiplicitat. L'article també aporta una activitat didàctica basada en el(s) *World English(es)* per a l'ensenyament de la llengua anglesa, posant l'èmfasi en la pluralitat lingüística.

Sobre l'ensenyament de la llengua espanyola, **Mayra Suézia Oliveira dos Santos**, llicenciada en Lletres: Llengua Espanyola de la Universidade Federal da Paraíba, i **Carolina Gomes da Silva**, professora del Departamento de Letras Estrangeiras Modernas de la Universidade Federal da Paraíba, discuteixen en ***Práticas de oralidade em língua espanhola: pensando em atividades de entoação a partir de um corpus coloquial e espontâneo***. A partir del registre de quatre varietats de la llengua espanyola (argentina, xilena, mexicana i porto-riquenya), les autores desenvolupen una proposta d'activitats per a l'educació secundària, amb l'ús d'una metodologia activa de l'avaluació entre iguals. Es poden destacar alguns resultats que mostren la viabilitat d'activitats que contemplan la parla col·loquial espontània, per a la millora de l'ensenyament-aprenentatge de l'oralitat de la llengua estrangera referida.

En el sisè article d'aquest número, **Rickison Cristiano de Araújo Silva**, estudiant de doctorat del Programa de Pós-graduação em Língua e Didática de la Universidade Federal de Campina Grande, i **Fábio Marques de Marques Souza**, professor del Departamento de Letras e Artes de la Universidade Estadual de Paraíba, amplien la problemàtica de la formació del professorat d'espanyol en ***A formação do professor interculturalista de língua espanhola mediada pelo Teletandem***. Comproven "la presència d'aspectes interculturals en les sessions de Teletandem Institucional Integrat realitzades entre estudiants brasilers i argentins, reflexionant sobre les aportacions de les interaccions en Teletandem en la formació dels futurs professors espanyols com a interculturals". Els autors reforcen la importància de les interaccions telecol·laboratives en les vies de Teletandem com a element fonamental per a la formació intercultural del professorat castellanoparlant.

L'últim article d'aquest dossier, ***Estratégias metapragmáticas na didatização do conteúdo de variação lingüística em videoaula***, presenta una lectura analítica, feta pels autors, "a partir de les estratègies metapragmàtiques implicades en els processos de didactització, la construcció del discurs de videoclassa sobre variació lingüística al canal de la xarxa social de Youtube, obert al públic en general". La investigació qualitativa híbrida, tenint en compte el corpus analitzat, presenta resultats que mostren

que “les estratègies metapragmàtiques passen desapercubudes pels productors de videoclasse, constatant el desenvolupament d’aproximacions poc atentes a les ideologies lingüístiques que guien els criteris d’adequació dels usos lingüístics”. Segons **João Vitor Bezerra Laurentino**, estudiant de màster del programa de postgrau en Llengua i Didàctica i **Williany Miranda da Silva**, professora del mateix programa de postgrau de la Universidade Federal de Campina Grande, autors de les reflexions, aquests resultats ratifiquen la “idea de la manca d’interès o de coneixements en relació a la planificació intencionada que un material didàctic té el deure d’oferir”.

Després del dossier **Diversitat lingüísticocultural a l’aula**, seguim complint amb la política editorial de la *Revista Letras Raras* de publicar en totes les edicions textos no directament relacionats amb el dossier, però totalment vinculats a l’enfocament i abast de la *Revista*, com és el cas de l’article ***Itinerários formativos na BNCC: sentidos em mídias digitais***, d’**Aline Maria dos Santos Pereira**, de la Universidade do Estado da Bahia i estudiant de doctorat en Lingüística a la Universidade Estadual do Sudoeste da Bahia i **Genice Ribeiro de Oliveira Cortes**, professora de la Universidade Estadual do Sudoeste de Bahia i del programa de postgrau en Lingüística.

Seguint amb els textos de l’apartat atemàtic, l’article ***Sobre a legitimação de uma norma padrão da língua portuguesa no Brasil***, de **Margarete von Muhlen Poll**, professora de la Universidade Federal da Paraíba i **Alexandre Macedo Pereira**, també professor de la mateixa institució, resalta “el paper de la gramàtica normativa, la nomenclatura gramatical brasilera i els acords ortogràfics en el procés de legitimació d’una norma lingüística estàndard al Brasil”. En aquesta recerca, els seus autors esbossen consideracions que mostren fins a quin punt l’Estat és “un agent legitimador d’una norma estàndard de la llengua, quan estableix la Nomenclatura Gramatical Brasileira i els acords ortogràfics, que es transmeten i expliquen per gramàtiques normatives, els quals, al seu torn, també prescriuen normés per a l’ús de la llengua”, la qual cosa posa de manifest la necessitat de més debats sobre el tema.

A l’article titulat ***Há controvérsias! O estatuto fonológico das vogais nasais e a sua discussão na literatura*** escrit per Bruna Teixeira Correa, professora de l’Instituto Federal do Paraná i estudiant de doctorat al programa de postgrau en Lletres de la Universidade Federal de Pelotas; **Giovana Ferreira Gonçalves**, professora de la Universidade Federal de Pelotas i **Izabel Christiane Seara**, professora de la Universidade Federal de Santa Catalina i vinculada a institucions estrangeres (Université Paris 3 Sorbonne Nouvelle i Universidade de Aveiro), les autores duen a terme una investigació sobre l’estat fonològic de les vocals nasals en llengua portuguesa. Destaquen que avui dia hi ha tres

concepcions principals sobre la naturalesa fonològica de les vocals nasals en la llengua en debat: bifonèmica, monofonèmica i bifonèmica composta. Els resultats mostren que “independent de la hipòtesi fonològica defensada i de la perspectiva teòrica dels seus defensors, hi ha arguments que es poden qüestionar, sobretot tenint en compte els avenços teòrics, tecnològics i experimentals que ha viscut el territori en les últimes dècades”.

L'últim article d'aquest número, ***As representações de Ariel e Caliban na literatura ultrarromântica de Álvares de Azevedo: a construção da binomia em “Lira dos vinte anos”*** porta una discussió investigadora ancorada en dos mestres de la literatura, l'anglès William Shakespeare, i el brasiler Álvares de Azevedo. En aquest article es comenten les dualitats basades en *A Tempestade*, de l'anglès d'estètica ultra-romàntica d'Azevedo. Els autors d'aquestes discussions, **Rayron Lennon Costa Sousa**, estudiant de doctorat en Literatura de la Universidade Federal do Piauí; **Claudia Letícia Gonçalves Moraes**, docent de la Universidade Federal do Maranhão i **Diógenes Buenos Aires Carvalho**, professor de la Universidade Estadual do Piauí, reflexionen sobre les “representacions dels personatges de l'escriptor anglès de l'obra *Lira dos vinte anos*, des del punt de vista de crítica al món en què s'insereix Álvares de Azevedo i com s'interpreten aquests personatges en els contextos concrets del segle XIX”.

L'assaig de **Bianca Alencar Vellasco**, estudiant de doctorat a la Universidade Federal de Goiás, pretén descentralitzar “epistemològicament la concepció de l'alfabetització a partir de la presentació d'una visió contrahegemònica d'aquest concepte connectat a dues nocions socials: la de meritocràcia i la de privilegis”, produint una reflexió basada en el pensament de Paulo Freire (1986). Així, el text **Descentralizando concepções de letramento: refletindo sobre as noções de meritocracia e privilégios a partir dos estudos da linguagem** discuteix el funcionament de les nocions de meritocràcia i privilegis com a símptomes socials, i els diàlegs entre aquestes nocions i la reflexió que produeix de les ideologies lingüístiques que són reproduïts i que guien les pràctiques socials.

Encara dins de la política editorial de la *Revista Letras Raras*, el lector trobarà una entrevista concedida a **Maria José Pereira da Silva**, estudiant de màster del Programa de Postgrau en Lletres: Didàctica de la Llengua i la Literatura de la Universidade Federal do Norte do Tocantins i la professora **Eliane Cristina Testa** del Curs de Lletres, de la Universidade Federal do Tocantins, Campus de Araguaína. **Muito além da floresta – entrevista com Márcia Wayna Kambeba** és un text que presenta al lector una escriptora, fotògrafa i activista i una artista completa, la poesia de la qual “reflecteix la

violència contra els pobles indígenes i els conflictes que comporta la vida a la ciutat”. Els entrevistadors ens presenten el punt de vista de Márcia Kambeba sobre l'ésser indígena i la relació amb la ciutat, a més de la seva lluita per viure bé a través dels ulls dels pobles autòctons, a més de la qüestió de la memòria, la identitat, la cultura i l'ascendència. Autora de tres llibres: *Ay kakyri Tama – Eu moro na cidade* (2013), *O lugar do Saber e Saberes da Floresta* (2020) i *Kumiça Jenó: narrativas poéticas dos seres da floresta* (2021). Kambeba és avui una dels exponents de la literatura indígena.

Com a la resta de números de la revista, també tenim textos de produccions artístic-literàries, com el poema **Memórias Morroquianas**, de **José do Carmo da Silva**, de la Universidade do Estado de Mato Grosso; així com el poema **No Palácio de Lótus**, de l'autor **Higor Lima da Silva**, graduat en Literatura Portuguesa i Francesa a la Universidade Federal de São Paulo o també el poema **Todos os dias**, de **Tania Angelita Iora Guesser**, doctoranda en Lletres – Literatura de la Universidade Federal de Pelotas i també el poema **Quem é você na hora da gira?**, d'**Alexandre César Mendes Araújo**, Acadèmic del Grau Plenari de Literatura Portuguesa de la Universidade Estadual do Piauí.

Tancant aquest apartat de produccions literàries, **Ligia Vanessa Penha Oliveira**, estudiant de doctorat en Lletres a la Universidade Federal de Goiás, trobem el conte **Memórias da violência**, que evoca un tema tan sensible i necessari com és la violència contra les dones.

Amb tots aquests articles, assaigs, entrevistes i produccions literàries, estimat lector, d'aquesta quarta edició de l'onzè volum de la *Revista Letras Raras*, que també es pot llegir en codi QR, s'adonà de la necessària importància de les reflexions que aquí s'exposen no només per al camp de les Lletres. Per tant, llegim i compartim aquests textos perquè ens ajudin a ampliar les barreres lingüístiques i a conèixer altres possibilitats de recerca en aquest camp. Esperem que la lectura d'aquests textos sigui un àncora per a noves perspectives i diversitat!

Prof. Dr. Bruno Rafael Costa Venâncio da Silva (Instituto Federal de Educação, Ciência e Tecnologia de Rio Grande do Norte, Natal, Brasil)

Prof^a. Dr^a. Margarita Isabel Asensio Pastor (Universidad de Almería, Almería, España)

Prof. Dr. Moisés Llopis i Alarcón (Pontificia Universidad Católica de Chile-Universidad de Chile, Santiago, Chile).

Organitzadors del dossier: **Diversitat lingüístico-cultural a l'aula**

Prof^a. Dr^a. Josilene Pinheiro-Mariz (UFMG, Brasil)

Editora-cap de la Revista Letras Raras/LELLC – Laboratório de Estudos de Letras e Linguagens na Contemporaneidade da Universidade Federal de Campina Grande.